

طراحی مدل توسعه ورزش مدارس: رویکردی آمیخته*

© سلیمان انصاری^۱ © دکتر شهرام نظری^۲ © دکتر احمد محمودی^۳

چکیده:

هدف از پژوهش حاضر طراحی مدل توسعه ورزش مدارس بود که با طرح تحقیق آمیخته اکتشافی انجام شد. گردآوری اطلاعات در دو بخش کیفی (تحلیل مضمون) و بخش کمی (مدل سازی معادله ساختاری) انجام شد. از همین رو ابتدا از طریق مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته با ۱۷ متخصص و صاحب نظر داده های کیفی گردآوری شدند. پس از جمع آوری و تحلیل همزمان داده ها با استفاده از رویکرد براون و کلارک (۲۰۰۶) سه مضمون اصلی شناسایی شدند که عبارتند از: عوامل مؤثر بر توسعه ورزش مدارس، راهکارهای توسعه ورزش مدارس و پیامدهای توسعه مدارس. بر اساس یافته های بخش کیفی، پرسشنامه ای محقق ساخته تنظیم شد که پس از تعیین روایی و پایایی مقدماتی، در اختیار نمونه های بخش کمی قرار گرفت. ۳۸۷ کارشناس و معلم تربیت بدنی شهر تهران پرسشنامه را تکمیل کردند. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از مدل سازی معادله ساختاری (SEM) استفاده شد. نتایج مدل سازی معادله ساختاری، مدل طراحی شده را تأیید کرد به گونه ای که همه گزاره ها و مؤلفه های موجود در مدل طراحی شده، از برازشی مطلوب برخوردار بودند. در یک نتیجه گیری می توان بیان داشت که برای توسعه ورزش در مدارس باید عوامل مؤثر بر آن را به صورت همه جانبه و دستگامی در نظر گرفت و به تناسب پیامدهای مورد نیاز، راهکارهای توسعه ورزش در مدارس را مورد استفاده قرار داد.

کلید واژگان: توسعه ورزش، تعلیم و تربیت ورزشی، ورزش مدارس

☑ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۳/۲۰

☑ تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۹/۱۶

* این مقاله مستخرج از پایان نامه کارشناسی ارشد نویسنده اول است.

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد مدیریت ورزشی، دانشگاه غیر انتفاعی غیر دولتی ایوان کی، سمنان، ایران.

Email: samanansari13981390@gmail.com

۲. نویسنده مسئول: استادیار گروه آموزش تربیت بدنی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

Email: Shahram.nazari@cfu.ac.ir

۳. استادیار گروه مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

Email: Ah.mahmoudi@ut.ac.ir

مقدمه

در برنامه درسی ملی از تربیت بدنی به‌عنوان یکی از حوزه‌های تربیت و یادگیری یاد شده است. در این برنامه، بر ارتقای تواناییهای جسمانی و حرکتی، تبیین روشهای تفریحی سالم و ... و نیز بر تسلط بر رفتارهای مطلوب خود و حفظ سلامت تأکید شده است (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱؛ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰). ورزش مدارس^۱ (تربیت بدنی) بخشی اساسی از برنامه این حوزه به‌شمار می‌رود. ورزش مدارس یکی از صور ورزش در سطح شخص یا مخاطب در چارچوب ورزش مدرسه است که در قالب برنامه‌های درس تربیت بدنی و فعالیت‌های ورزشی اوقات فراغت به اهداف خود تحقق می‌بخشد (هاگ^۲، ۲۰۰۸؛ ترجمه حلاجی، ۱۳۹۷). ورزش مدارس (تربیت بدنی)^۳ برنامه‌ای کارآمد برای افزایش فعالیت جسمانی دانش‌آموزان و کسب مهارت‌های ورزشی از طریق برنامه‌ها، فعالیت‌ها و رویدادهای ورزشی در محیطی حمایتی با زیرساختها و امکانات امن و راحت است. هدف از ورزش در مدارس، ترویج فعالیت‌های بدنی و ورزشی در میان دانش‌آموزان است که سبب بهبود سلامتی و رشد فیزیکی آنها می‌شود (لانگباین و بس^۴، ۲۰۰۲). علاوه بر این، ورزش در مدارس می‌تواند مهارت‌های اجتماعی و همکاری را تقویت کند و بهبود عملکرد تحصیلی و تمرکز دانش‌آموزان را به همراه داشته باشد. همچنین، ورزش در مدارس می‌تواند کمک کند تا دانش‌آموزان برای زندگی بهتر و سالم‌تر در آینده آماده شوند و سبب بهبود اعتماد به نفس و افزایش روابط اجتماعی آنها شود (بیلی^۵، ۲۰۰۶). مطالعات نشان می‌دهد که ورزش مدارس یکی از مؤثرترین ابزارها برای ایجاد تغییرات مثبت و یافتن راه‌حل مناسب برای مشکلات متعدد اجتماعی، روان‌شناختی و آموزشی دانش‌آموزان است (پات^۶ و همکاران، ۲۰۱۴). در این راستا شری^۷ و همکاران (۲۰۱۵) اظهار داشته‌اند که هدف برنامه توسعه ورزش دانش‌آموزی افزایش مشارکت در ورزش، شناسایی و توسعه استعدادها و ورزشی، ترویج فرهنگ سبک زندگی سالم و فعال و تقویت انسجام اجتماعی در میان دانش‌آموزان و در پی آن در جامعه است. علاوه بر این، بروئر^۸ (۲۰۱۰) بیان می‌کند که هدف از مشارکت در ورزش مدارس آشنایی دانش‌آموزان با فرهنگ حرکت و یافتن مسیری برای ورود به سطوح مختلف ورزش است. به اعتقاد برخی از پژوهشگران، ورزش مدارس اساس توسعه ورزش در سایر سطوح است و تا زمانی که ورزش مدارس توسعه نیابد، در سایر سطوح توسعه‌یافتگی دشوار و مقطعی خواهد بود.

۱. اصطلاح «ورزش مدرسه/مدارس» براساس اساسنامه فدراسیون بین‌المللی ورزش مدارس (ISF) اصطلاحی پذیرفته شده در سطح بین‌المللی است. این اصطلاح در کتاب «آینده ورزش مدارس (تربیت بدنی) در دنیای امروز» نوشته پروفیسور هربرت هاگ به‌کار گرفته شده است. بنابراین کاربرد اصطلاح «ورزش دانش‌آموزی» از سوی پژوهشگران واجهتی ندارد.

2. Haag
3. School sport (physical education)
4. Langbein & Bess
5. Bailey
6. Pot
7. Sherry
8. Breuer

با توجه به شواهد می‌توان دریافت که بخش اساسی فعالیتها و رقابتهای ورزشی جهان در مدارس شکل می‌گیرد. درواقع موفقیتهای اکثر قهرمانان بین‌المللی بسیاری از کشورها از مدارس آغاز می‌شود، درحالی‌که معدود پژوهشهای انجام‌شده نشان می‌دهند که ورزش مدارس در ایران مورد توجه جدی سیاستگذاران و برنامه‌ریزان آموزشی قرار نمی‌گیرد و صرفاً در اسناد بالادستی به آنها اشاره می‌شود ولی حمایتها و تدارکات لازم برای توسعه آن ارائه نمی‌شود (اسمعیلی ۱۳۸۹؛ میرزایی کالار و همکاران، ۱۳۹۹؛ بردبار، ۱۳۹۴). باید خاطر نشان کرد که به اعتقاد برخی از پژوهشگران، ورزش مدارس اساس توسعه ورزش در سایر سطوح است و تا زمانی که ورزش مدارس توسعه نیابد سایر سطوح توسعه‌یافتگی سخت، دشوار و مقطعی خواهد بود (بلویس و اسمیت، ۲۰۱۰). اهداف مندرج در اسناد بالادستی و راهکارهای ارائه‌شده در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، هدف توسعه ورزش مدارس در ایران را افزایش علاقه، آگاهی و مشارکت دانش‌آموزان در ساعت تربیت‌بدنی، مسابقات و رویدادهای ورزشی دانش‌آموزی، افزایش حمایت ذی‌نفعان و به‌خصوص والدین و جامعه از ورزش مدرسه، ارتقای امکانات و تجهیزات ورزشی مدارس، توانایی جذب منابع مالی و توسعه مسیرهای مشارکت و استعدادیابی در ورزش مدارس و درنهایت ارتقای سواد حرکتی و ترویج سبک زندگی سالم و فعال در دانش‌آموزان می‌داند (میرزایی کالار و همکاران، ۱۳۹۹). حال اینکه نتایج تحقیقات و بررسیها نشان می‌دهد که این هدفها به‌خوبی محقق نشده‌اند و در حقیقت، توسعه در ورزش مدارس رخ نداده است (قنبری فیروزآبادی و همکاران، ۱۳۹۹؛ میرزایی کالار، ۱۳۹۷؛ میرزایی کالار و همکاران، ۱۳۹۹؛ بردبار، ۱۳۹۴). به نظر می‌رسد که توسعه ورزش مدارس در ایران با چالشها و موانعی روبه‌روست که شناخت کافی از آنها وجود ندارد. در معدود مطالعات انجام‌شده به‌صورت غیرمستقیم و جزئی به چالشها و موانع پیش روی ورزش مدارس اشاراتی شده است که اهم آنها کمبود امکانات ورزشی، در اولویت قرار نداشتن ورزش در مدارس و سوءمدیریت در ساختارهای کلان ورزش تربیتی است (میرزایی کالار، ۱۳۹۷؛ مطلبی جزی، ۱۳۹۷). با توجه به مطالب اشاره‌شده، ضرورت دارد که به‌منظور بهبود و توسعه ورزش مدارس در ایران، مدلی طراحی شود که در آن عوامل مؤثر، راهکارها و پیامدهای توسعه ورزش مدارس تبیین و تشریح شوند. در این راستا ضرورت می‌یابد که به بررسی نتایج مطالعات پیشین این حوزه پرداخته شود.

پژوهشگران پیشین هر یک به بخشی از حوزه ورزش مدارس و تربیت‌بدنی پرداخته‌اند و به‌طور جامع عوامل مؤثر، راهکارها و پیامدهای این پدیده مورد بررسی قرار نگرفته است. مثلاً، قنبری فیروزآبادی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی یک الگوی راهبردی تدوین کرده‌اند که در آن نیروی انسانی، منابع مالی، فضا و تجهیزات، اجرای درس و فوق‌برنامه تربیت‌بدنی به‌منزله عوامل علی، عوامل مدیریتی، فرهنگی-اجتماعی، رسانه و فناوری، علمی-ورزشی به‌منزله شرایط زمینه‌ای و عوامل مالی، سیاسی، اقتصادی و اداری به‌منزله شرایط مداخله‌گر و در حوزه‌های مختلف (توسعه ساختاری، اقدامات مدیریتی،

توسعه نیروی انسانی، توسعه درآمدی، توسعه فضا و تجهیزات، توسعه فرهنگی و توسعه برنامه‌های فوق‌برنامه) راهبردهای توسعه ورزش مدارس را مورد شناسایی قرار داده‌اند. نتایج پژوهش مطلبی جزئی (۱۳۹۷) با عنوان «ارتباط ساختار سازمانی تربیت بدنی وزارت آموزش و پرورش با توسعه ورزش دانش‌آموزی» حاکی از وجود رابطه مثبت و معنادار بین تمرکز و عدم تمرکز تربیت بدنی، رسمیت و پیچیدگی با توسعه ورزشی بود. در واقع، هر قدر عدم تمرکز بیشتر باشد، توسعه ورزش مدارس نیز بهبود خواهد یافت. میرزایی کالار و همکاران (۱۳۹۹) مطالعه‌ای تحت عنوان «طراحی مدل توسعه ورزش مدارس ایران» انجام داده‌اند. نتایج پژوهش آنان نشان داده است که عوامل استراتژیها، فرایندها و مسیرها دارای اثر مستقیم و معنادار بر پیامدهای توسعه هستند و عامل ذی‌نفعان نیز از طریق استراتژیها بر پیامدهای توسعه اثر دارد. بر اساس مدل حاصل از پژوهش قنبری و همکاران (۱۳۹۸) می‌توان گفت که به ترتیب معلم تربیت بدنی، عوامل فردی، خانواده، محیط‌زیست، جامعه و مدرسه بیشترین تأثیر را بر گرایش دانش‌آموزان به ورزش در مدارس داشتند و متغیر جامعه علاوه بر تأثیر مستقیم بر گرایش دانش‌آموزان به ورزش بر متغیرهای عوامل فردی، مدرسه، خانواده و معلم تربیت بدنی اثر معنی‌دار داشته است. مک‌این‌تاش و لیدل^۱ (۲۰۱۴) و مک‌این‌تاش^۲ و همکاران (۲۰۱۶) اشاره کرده‌اند که کشورهای فردگرایی اروپایی به طرز قابل توجهی دارای سیستمهای توسعه ورزش متفاوت در مدارس، دولت محلی و جامعه‌اند و پیشنهاد کرده‌اند که برنامه توسعه ورزش دانش‌آموزی باید مبتنی بر مشارکت جمعی و از طریق ارتباطات مدرسه و باشگاههای ورزشی و جامعه و با تأکید بر مشارکت هر چه بیشتر دانش‌آموزان در ورزش مدرسه باشد. کوموا^۳ و همکاران (۲۰۱۵) الزامات توسعه ورزش مدارس در روسیه را امکانات، تجهیزات و زیرساختهای ورزشی مناسب، معلمان و مربیان ورزش متخصص، مشارکت و مسئولیت‌پذیری بیشتر والدین و جامعه و افزایش ساعت درس تربیت بدنی در مدارس بیان کرده‌اند. آلودو^۴ (۲۰۱۱) با تحلیل مفهومی توسعه ورزش مدارس در نیجریه بیان کرده‌اند که به دلیل عدم وجود یک سیاست و برنامه کلان از سوی وزارت آموزش و پرورش، ورزش مدارس در نیجریه توسعه نیافته است. وی^۵ و همکاران، (۲۰۱۰) عوامل منابع انسانی با کیفیت، ارتباط و همکاری مدارس با سازمانهای ورزشی منطقه‌ای، استانی و ملی، امکانات، تجهیزات و زیرساختهای ورزشی با استانداردهای جهانی را برای توسعه ورزش مدارس کانادا پیشنهاد کرده‌اند. داویس^۶ و همکاران (۲۰۱۸) اشاره کرده‌اند که بهتر است دولت‌ها سیاستهای ورزشی را با مشارکت سازمانهای ورزشی، متخصصان و مدارس اتخاذ کنند، زیرا از این طریق مشارکت ذی‌نفعان در سیاستها و برنامه‌های توسعه ورزش افزایش می‌یابد و احتمال موفقیت

1. Mackintosh & Liddle
2. MacIntosh
3. Komova
4. Aluko & Adodo
5. Way
6. Davies

آنها نیز بیشتر می‌شود. ورزش تربیتی و آموزشی، جایگاهی ویژه در نظام تعلیم و تربیت رسمی دارد و مورد توجه سیاستهای کلان کشور است. مرور پیشینه‌ها نشان می‌دهد که توسعه ورزش مدارس در همه جوامع، اعم از توسعه یافته و توسعه نیافته، از جایگاهی بالا برخوردار است، زیرا توسعه تربیت بدنی و ورزش مدارس زمینه‌ساز تأمین و تربیت نیروی انسانی سالم و تندرست در جامعه است. این همان هدفی است که در برنامه‌های توسعه ملی مانند سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰) و برنامه درسی ملی (۱۳۹۱) به صراحت بر آن تأکید شده است. باید خاطر نشان کرد که با وجود ارتقای شاخصهای کمی ورزش دانش‌آموزی در طول برنامه‌های توسعه کشور و توجه ویژه به ورزش دانش‌آموزی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و همچنین ارتقای ساختاری تربیت بدنی در وزارت آموزش و پرورش و اجرای برنامه‌ها، فعالیتها و طرحهای متنوع در معاونت تربیت بدنی و سلامت، بررسیها نشان می‌دهند که به دلیل ناکارایی برنامه‌های فعلی، جزیره‌ای عمل کردن و نداشتن یک مدل و نقشه نظام‌مند کلی‌نگر، ورزش مدارس با کاستیهای فراوانی روبه‌روست و توسعه نیافته است (دادگر، ۱۳۹۹). از همین رو باید در جهت توسعه آن مدل‌های منسجم و نظام‌مند ارائه شود. دغدغه اصلی این پژوهش همه‌جانبه‌نگری در مسئله ورزش مدارس است، به گونه‌ای که با دیدی سیستمی و کل‌نگرانه همه عناصر مؤثر بر توسعه ورزش مدارس شناسایی شوند و ارتباطات میان آنها تشریح شود. این امر نیازمند بررسی جامع اسناد بالادستی و مراجعه به متخصصان خبره در حوزه ورزش مدارس است. علاوه بر این، بررسی مطالعات صورت گرفته نشان می‌دهد که هر یک از آنها با رویکرد و روشی خاص به پدیده ورزش مدارس نگرسته‌اند و به اقتضای شرایط روشهای کمی یا کیفی را برگزیده‌اند. از ابتکارات این مطالعه به کارگیری هم‌زمان رویکرد کیفی و کمی برای طراحی مدل توسعه ورزش مدارس است که می‌تواند نواقص مطالعات پیشین را پوشش دهد و از مزایای هر دو روش بهره بگیرد. در نهایت، هدف اصلی این پژوهش این است که با در نظر گرفتن اسناد بالادستی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و هدفهای در نظر گرفته شده برای ورزش مدارس مانند افزایش علاقه، آگاهی و مشارکت دانش‌آموزان در ساعت تربیت بدنی، مسابقات و رویدادهای ورزشی مدارس، افزایش حمایت ذی‌نفعان و به‌ویژه والدین و جامعه از ورزش مدرسه، ارتقای امکانات و تجهیزات ورزشی مدارس، توانایی جذب منابع مالی و توسعه مسیرهای مشارکت و استعدادیابی در ورزش مدارس و در نهایت ارتقای سواد بدنی^۱ و ترویج سبک زندگی سالم و فعال در دانش‌آموزان، مدلی مطلوب برای توسعه ورزش مدارس در ایران طراحی شود.

■ روش‌شناسی

روش انجام پژوهش حاضر، آمیخته (کیفی و کمی) بود که از رویکرد آمیخته اکتشافی استفاده شده است. بخش کیفی پژوهش، از لحاظ هدف، توصیفی و از لحاظ نتیجه، توسعه‌ای بود. برای انجام تحقیق

1. Physical literacy

می‌توان از استراتژیهای متعددی استفاده کرد که در تحقیق حاضر از استراتژی روش تحلیل مضمونی^۱ استفاده شده است. بخش کمی تحقیق، توصیفی و از نوع پیمایشی بود که می‌توان آن را از لحاظ نتیجه تحقیق در گروه کاربردی قرار داد. جامعه آماری بخش کیفی را همه صاحب‌نظران حوزه ورزش مدارس، در دو گروه علمی و اجرایی تشکیل داده‌اند. نمونه‌گیری به صورت هدفمند انجام شده که طی آن با ۱۷ مصاحبه، اشباع نظری حاصل شده است. این افراد شامل اعضای هیئت‌علمی رشته مدیریت ورزشی و مدیران و کارشناسان ورزشی صاحب‌نظر بودند. برای تعیین متخصصان و صاحب‌نظران معیارهایی در نظر گرفته شد که اصلی‌ترین آنها داشتن حداقل ۲۰ سال سابقه فعالیت در حوزه تربیت بدنی در مدارس برای معلمان، داشتن پژوهش و مطالعه در حوزه ورزش تربیتی و مدارس برای استادان و داشتن ۱۰ سال سابقه اجرایی برای مدیران و کارشناسان حوزه ورزش مدارس بود.

جامعه آماری بخش کمی پژوهش شامل کارشناس مسئول مناطق شهر تهران، کارشناس تربیت بدنی اداره کل آموزش و پرورش شهر تهران، کارشناسان و رئیس فدراسیون ورزش مدارس، کارشناسان معاونت تربیت بدنی و سلامت وزارت آموزش و پرورش و معلمان تربیت بدنی صاحب‌نظر در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷، بودند که با توجه به فرمول حجم جامعه نامحدود کوکران، تعداد ۳۸۷ نفر وارد مطالعه شدند. شایان ذکر است که برای دستیابی به معلمان تربیت بدنی شهر تهران، از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی استفاده شد و سایر نمونه‌های پژوهش به شیوه نمونه‌گیری کل‌شمار وارد مطالعه شدند. در بخش اول پژوهش (کیفی)، پژوهشگر به صورت کلی (نه جامعه و کامل) به بررسی مبانی نظری و پیشینه‌های مرتبط با موضوع پژوهش (ورزش دانش‌آموزی) پرداخت تا از این طریق حساسیت نظری خود را بهبود بخشد. این امر به مفهوم‌پردازی بخش کیفی کمک فراوانی می‌کند. علاوه بر این، این مرور کلی برای تهیه راهنمای مصاحبه استفاده شد. به‌منظور گردآوری داده‌ها از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. در راهنمای مصاحبه حاضر سؤالاتی ویژه پیرامون عوامل مؤثر بر مشارکت دانش‌آموزان در فعالیتهای ورزشی مدارس، پیامدهای ورزش مدارس برای دانش‌آموزان و راهکارهای توسعه ورزش مدارس ارائه شد که در تکمیل این سؤالات، چند پرسش فرعی نیز وجود داشت. اینها همان سؤالاتی بودند که با مطالعه پیشینه تحقیق و با توجه به اهداف پژوهش تدوین شده بودند. به‌عنوان مثال، برخی از سؤالات شامل مواردی این‌چنینی می‌شدند: چرا برگزاری رویدادهای ورزشی می‌تواند منجر به توسعه ورزش مدارس شود؟ نقش آموزش در توسعه ورزش مدارس چیست؟ کدام حوزه‌ها نیازمند آموزش هستند؟ حامیان مالی و خیرین چگونه می‌توانند به توسعه ورزش مدارس کمک کنند؟ رسانه‌ها به‌ویژه رسانه‌های جدید چه نقشی در توسعه ورزش مدارس دارند؟

پروتکل مصاحبه بدین صورت بود که سؤالات در میان اعضای نمونه با توالی متفاوتی ارائه می‌شدند و با توجه به شرایط مصاحبه، سؤالات دیگری نیز اضافه می‌شدند. مصاحبه با هر شرکت‌کننده در محیطی

1. Thematic analysis

آرام و در حدود ۲۰ الی ۳۰ دقیقه به طول انجامید. در این پژوهش، پژوهشگر به منظور ثبت اطلاعات حاصل از مصاحبه‌ها، علاوه بر یادداشت رئوس مطالب، با کسب اجازه از فرد مصاحبه‌شونده به ضبط مصاحبه اقدام کرد. با شرکت‌کنندگان بالقوه برای انجام دادن مصاحبه تماس گرفته شد و کسانی که مایل به شرکت در مصاحبه بودند، در زمان و مکان مورد انتخاب این افراد مصاحبه صورت پذیرفت. در این راستا، ابتدا راهنمای مصاحبه برای افراد ارسال شد که در برگیرنده عنوان، اهداف و سؤالهای کلی مصاحبه بود تا مصاحبه‌شوندگان با موضوع بحث آشنا شوند. از مصاحبه‌های اخذ شده، رونوشت برداشته شد و پژوهشگر با بهره‌گیری از تحلیل مضمون کدگذاریها را انجام داد. در واقع، به منظور تحلیل داده‌های کیفی از روش تحلیل مضامین براون و کلارک^۱ (۲۰۰۶) استفاده شد. این روش برای شناسایی و تحلیل و گزارش دادن الگوها (تمهای موجود در داده‌ها) به کار می‌رود. مضامین یا الگوهای داده‌ها را می‌توان به روش استقرایی شناخت. در روش استقرایی، مضامین شناخته شده، به شدت با خود داده‌ها مرتبط‌اند. این روش تحلیل مضمون تا حدودی شبیه نظریه داده‌بنیاد است. در این روش، فرایند کدگذاری داده‌ها بدون تلاش برای انطباق آن با چارچوب کدگذاری از قبل تهیه شده (یا قالب مضامین) صورت می‌گیرد. در روش استقرایی، تحلیل مضمون براساس داده‌ها انجام می‌شود. در این پژوهش از رویکرد استقرایی و فرایند تحلیل شش مرحله‌ای بهره گرفته شده که براون و کلارک (۲۰۰۶) ارائه کرده‌اند. این مراحل ششگانه عبارت‌اند از: آشنایی با داده‌ها، ایجاد کدهای اولیه، جست‌وجوی تمها، بازبینی تمها، تعریف و نام‌گذاری تمها، تهیه گزارش. مرحله ششم زمانی شروع می‌شود که پژوهشگر مجموعه‌ای از تمهای کاملاً آید را در اختیار داشته باشد. این مرحله شامل تحلیل پایانی و نگارش گزارش است. گزارش پایانی باید یک داستان مختصر، منطقی، منسجم و غیرتکراری را درباره تمها و داده‌های مرتبط با هر تم، ارائه کند.

در پژوهش حاضر برای بررسی وثوق‌پذیری یافته‌ها و محاسبه انکاپذیری کدگذاری انجام شده از باز کدگذاری استفاده شد. برای محاسبه پایایی بازآزمون از میان مصاحبه‌های انجام گرفته چند مصاحبه به‌عنوان نمونه انتخاب و هر کدام از آنها در یک فاصله زمانی کوتاه و مشخص دو بار کدگذاری می‌شوند. سپس کدهای مشخص شده در دو فاصله زمانی برای هر کدام از مصاحبه‌ها باهم مقایسه می‌شوند. روش بازآزمایی برای ارزیابی ثبات کدگذاری پژوهشگر به کار می‌رود ولی با این اشکال روبه‌روست که نتایج حاصله از آزمون مجدد می‌تواند تحت تأثیر تمرین (تجربه) و حافظه کدگذار قرار گیرد و بنابراین منجر به تغییر در قابلیت اعتماد کدگذاری شود. در هر کدام از مصاحبه‌ها، کدهایی که در دو فاصله زمانی باهم مشابه‌اند با عنوان «توافق» و کدهای غیرمشابه با عنوان «عدم توافق» مشخص می‌شوند. بر اساس فرمول استملر، روش محاسبه مقدار ضریب توافق بین کدگذاریهایی که پژوهشگر انجام داده عبارت است از:

$$\text{درصد پایایی} = \frac{۲ \times \text{تعداد توافقات}}{\text{تعداد کل کدها}} \times ۱۰۰$$

از میان مصاحبه‌های انجام گرفته، به صورت تصادفی، سه مصاحبه انتخاب شد و پژوهشگر هر کدام از آنها را دو بار در یک فاصله زمانی ۳۰ روز (یک ماه) کدگذاری کرده است. در این راستا استملا (۲۰۰۱)، در پژوهش خود میزان پایایی بیشتر از ۶۰ صدم را مورد تأیید و قابل قبول بیان کرده است (استملا، ۲۰۰۱). نتایج حاصل از کدگذاریها در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول ۱. محاسبه پایایی مصاحبه‌ها به روش بازآزمون

ردیف	عنوان مصاحبه	تعداد کل کدها	تعداد توافقات	تعداد عدم توافقات	پایایی بازآزمون (درصد)
۱	P _۴	۱۷	۸	۱	۹۴٪
۲	P _۹	۲۰	۸	۴	۸۰٪
۳	P _{۱۶}	۱۵	۷	۱	۹۳٪
	کل	۵۲	۲۳	۶	۸۸٪

همان‌طور که در جدول شماره ۲، مشاهده می‌شود تعداد کل کدها در دو فاصله زمانی ۳۰ روز برابر ۵۲، تعداد کل توافقات بین کدها در این دو زمان برابر ۲۳، و تعداد کد عدم توافقات در این دو زمان برابر ۶ بود. پایایی بازآزمون مصاحبه‌های انجام گرفته در این پژوهش با استفاده از فرمول ذکر شده، برابر ۸۸ صدم است. با توجه به اینکه این میزان پایایی بیشتر از ۶۰ صدم است (استملا، ۲۰۰۱)، قابلیت اعتماد کدگذاریها مورد تأیید و قابل قبول است.

ابزار بخش کمی پرسشنامه‌ای محقق ساخته بود که حاوی چهار بخش اصلی بود. این پرسشنامه با توجه به یافته‌های بخش کیفی و کدهای ظاهر شده، تدوین شد. در بخش اول، فرم ویژگیهای جمعیت‌شناختی قرار داشت. در این فرم مجموعه‌ای از ویژگیهای جمعیت‌شناختی (آخرین مدرک تحصیلی، سابقه خدمت و حوزه فعالیت در این پژوهش) مورد پرسش قرار گرفت. در بخش دوم، عوامل مؤثر بر مشارکت دانش‌آموزان در ورزش مدارس با طرح ۲۶ سؤال مورد سنجش قرار گرفت. در بخش سوم، پیامدهای توسعه ورزش مدارس با طرح ۱۹ سؤال مورد سنجش قرار گرفت و در نهایت بخش چهارم حاوی ۴۷ سؤال بود که پیرامون راهکارهای توسعه ورزش مدارس است. پرسشنامه پس از تعیین روایی محتوایی و پایایی در میان نمونه‌ها توزیع شدند. برای تعیین روایی محتوایی از ۱۲ متخصص خواسته شد که سؤالات را بر اساس هدفهای پژوهش بررسی کنند و نقطه نظرات اصلاحی خود را بیان کنند. پس از اعمال نقطه نظرات روایی محتوایی به دست آمد. برای محاسبه پایایی نیز ۳۰ پرسشنامه در میان جامعه آماری تعریف شده در بخش کمی،

توزیع شد و پس از توزیع، میزان آلفای کرونباخ به دست آمده در حد مطلوب بود (جدول ۲). پرسشنامه‌های مورد نظر به صورت حضوری و ارتباط مستقیم با اعضای نمونه و همچنین به صورت پرسشنامه برخط (آنلاین) توزیع و گردآوری شده است. پیش از تکمیل داده‌ها، به افراد نمونه دربارهٔ محرمانه بودن اطلاعات، اطمینان داده شد و این توضیح داده شد که از نتایج آن صرفاً در این پژوهش استفاده خواهد شد. لذا کلیه افراد به صورت داوطلبانه و با آگاهی کامل، به پرسشنامه مورد نظر پاسخ دادند. گفتنی است که پیش از پاسخ به آن، توضیحات لازم درباره اهداف پژوهش و ضرورت پاسخ‌دهی صحیح به سؤالات، داده شد. به منظور محاسبه پایایی درونی سؤالات پرسشنامه‌ها از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. ضرایب پایایی درونی پرسشنامه‌های پژوهش (آلفای کرونباخ)

پرسشنامه	تعداد سؤالات	آلفای کرونباخ
عوامل مؤثر بر مشارکت دانش‌آموزان	۲۶	۰/۷۳۰
پیامدهای درس تربیت بدنی بر دانش‌آموزان	۱۹	۰/۷۵۰
راهکارهای توسعه ورزش مدارس	۴۷	۰/۷۹۰

ضریب پایایی درونی (آلفای کرونباخ) در این پژوهش برای هر سه پرسشنامه بالای ۰/۷ بود که نشان از پایایی قابل قبول پرسشنامه‌های مورد استفاده دارد (جدول ۲). به منظور تجزیه و تحلیل ویژگی‌های جمعیت‌شناختی از آمار توصیفی (میانگین، انحراف استاندارد، فراوانی، درصد فراوانی و ...) و در سطح آمار استنباطی از آزمون ضریب آلفای کرونباخ برای بررسی میزان پایایی پرسشنامه تحقیق و همچنین از مدل‌سازی معادله ساختاری (SEM) برای تحلیل مدل بخش کمی استفاده شده است. عملیات آماری با نرم‌افزارهای SPSS/24 و AMOS/26 در سطح معناداری $\alpha = 0/05$ انجام شده است.

یافته‌ها

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان در بخش کیفی در جدول شماره ۳ ارائه شده است. به لحاظ سطح تحصیلات، ۱۸/۶۴ درصد (۳ نفر) دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۸۲/۳۶ درصد (۱۴ نفر) دارای مدرک دکتری بودند. همچنین به لحاظ سابقه کاری ۲۳/۵۰ درصد دارای سابقه ۱۵ و زیر ۱۵ سال بودند و ۳۵/۳۰ درصد ۱۶ تا ۲۰ سال سابقه داشتند و ۴۱/۲۰ درصد باقیمانده، سابقه‌ای بالای ۲۰ سال داشتند. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان در بخش کیفی در جدول شماره ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳. گستره، تعداد و تنوع افراد مصاحبه‌شده به تفکیک جایگاه و موقعیت شغلی و جنسیت

جنسیت		تعداد افراد	جایگاه و موقعیت شغلی
زن	مرد		
۱	۸	۹	اعضای هیئت علمی رشته مدیریت ورزشی
۲	۶	۸	مدیران و کارشناسان ورزشی صاحب‌نظر
۳	۱۴	۱۷	مجموع

توصیف ویژگی‌های فردی در بخش کمی بر اساس نتایج پژوهش انجام شد که به ترتیب ۴۶/۳ درصد (۱۷۹ نفر) دارای مدرک کارشناسی ارشد، ۴۴/۲ درصد (۱۷۱ نفر) کارشناسی، ۸/۳ درصد (۳۲ نفر) مدرک دکتری و ۱/۳ درصد (۵ نفر) مدرک کاردانی داشتند. توزیع فراوانی سابقه خدمت نمونه‌های تحقیق نشان می‌دهد که از ۳۸۷ نفر نمونه تحقیق بیشترین تعداد دارای سابقه خدمت بیشتر از ۲۰ سال بودند (۱۱۳ نفر، ۲۹/۲ درصد) و کمترین فراوانی مربوط به نمونه‌های با سابقه خدمت تا ۵ سال بود (۴۵ نفر، ۱۱/۶ درصد). همچنین در مجموع ۱۱۲ نفر (۲۸/۹ درصد) کمتر از ۱۰ سال، ۱۳۲ نفر (۳۴/۱ درصد) ۱۱ تا ۲۰ سال و ۱۱۳ نفر (۲۹/۲ درصد) بیشتر از ۲۰ سال سابقه خدمت داشتند. بر اساس یافته‌ها، مشاهده شد که ۸۷/۹ درصد (۳۴۰ نفر) از ۳۸۷ نفر نمونه تحقیق معلمان تربیت بدنی بودند.

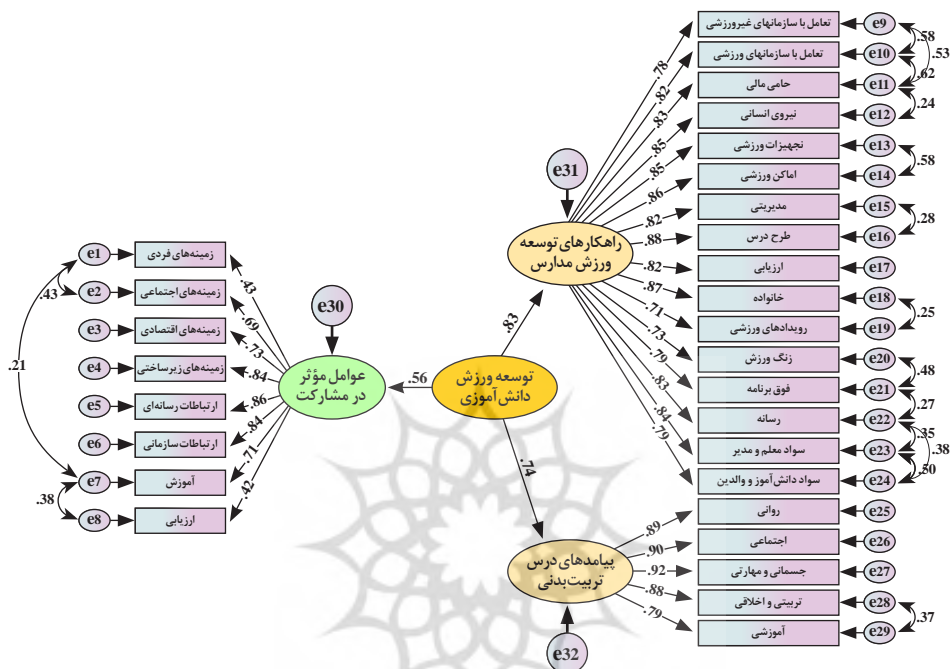
همان‌طور که در جدول شماره ۴ مشاهده می‌شود، از تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی تعداد ۴۰ مقوله فرعی به‌دست آمد که در ۹ مقوله اصلی و سه مضمون دسته‌بندی شدند. درنهایت نیز مضمون عوامل مؤثر بر مشارکت در ورزش مدارس، حاوی دو مضمون فرعی تحت عنوان عوامل زمینه‌ای و عوامل مداخله‌گر بود. مقوله‌های فرعی عوامل زمینه‌ای شامل زمینه‌های فردی (دانش آموز)، زمینه‌های اجتماعی، زمینه‌های اقتصادی و زمینه‌های زیرساختی بود. مقوله‌های فرعی مربوط به عوامل مداخله‌گر شامل ارتباطات رسانه‌ای و شبکه‌های اجتماعی، ارتباطات سازمانی، آموزش، ارزیابی و نحوه انتقال آموزه‌ها بود. همچنین در بخش پیامدهای ورزش مدارس تعداد ۲۳ مقوله فرعی به‌دست آمد که در ۵ مقوله اصلی روانی، اجتماعی، جسمانی و مهارتی، تربیتی و اخلاقی و آموزشی قرار گرفتند. این موارد در مفهومی به نام «برونداد درس تربیت بدنی» خلاصه شد. همچنین از تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی در بخش راهکارهای توسعه ورزش مدارس تعداد ۹۳ مفهوم به‌دست آمد که در ۱۶ مقوله فرعی قرار گرفتند. درنهایت نیز از مقوله‌های به‌دست آمده، ۵ مقوله اصلی دسته‌بندی شدند که عبارت‌اند از: ارتباطات (۱۵ مفهوم و ۳ مقوله فرعی)، زیرساختی (۲۴ مفهوم و ۴ مقوله فرعی)، آموزشی (۲۰ مفهوم و ۲ مقوله فرعی)، مشارکت ورزشی (۱۷ مفهوم و ۴ مقوله فرعی) و ترویج (۱۷ مفهوم و ۳ مقوله فرعی).

جدول ۴. مفاهیم، مقوله‌ها و مضامین شناسایی شده در بخش کیفی

مضمین	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مضمین	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مضمین	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی		
عوامل مؤثر بر مشارکت در ورزش مدارس	عوامل زمینه‌ای	زمینه‌های فردی	پیمادهای ورزش مدارس	برونباد درس تربیت بدنی	راهکارهای توسعه ورزش مدارس	مضمین	مقوله‌های اصلی	تعامل با سازمانهای غیرورزشی		
		زمینه‌های اجتماعی						روانی	تعامل با سازمانهای ورزشی	
		زمینه‌های اقتصادی						اجتماعی	حامی مالی	
	عوامل مداخله‌گر	ارتباطات رسانه و شبکه‌های اجتماعی	ارتباطات رسانه	جسمانی و مهارتی	آموزش	مشارکت ورزشی	تربیتی و اخلاقی	آموزش	نیروی انسانی	
			ارتباطات سازمان						تجهیزات	ارزیابی
			آموزش						اماکن	خانواده
		ارزیابی	نحوه انتقال آموزه‌ها	ارزیابی	آموزشی	تربیتی و اخلاقی	تربیتی و اخلاقی	آموزشی	مدیریتی	
				ارزیابی					طرح درس	رویداد ورزشی
				ارزیابی					ارزیابی	زنگ ورزش
	ارزیابی	نحوه انتقال آموزه‌ها	نحوه انتقال آموزه‌ها	آموزشی	تربیتی و اخلاقی	تربیتی و اخلاقی	آموزشی	فوق برنامه		
								ارزیابی	رسانه	معلمان و مدیر
								نحوه انتقال آموزه‌ها	رسانه	افزایش سواد دانش آموز و والدین

نتایج مدل توسعه ورزش مدارس در جدول شماره ۵ گزارش شده است. مقادیر کجی و کشیدگی در همه متغیرها در دامنه ۱ تا ۱- بود که نشان‌دهنده توزیع نرمال داده‌ها در همه گویه‌هاست. با توجه به مقادیر t (بیشتر از ۱/۹۶) و بارهای عاملی (بیشتر از ۰/۳) در همه متغیرها می‌توان گفت که شاخصهای مربوط به مدل توسعه ورزش مدارس مورد تأیید است. این گویه برای سنجش عوامل مؤثر در مشارکت

دانش آموزان در فعالیت بدنی، راهکارهای توسعه ورزش مدارس و پیامدهای درس تربیت بدنی می باشد. نتایج مربوط به ضرایب رگرسیونی استانداردشده در مدل تحلیل عاملی مرتبه دوم در شکل شماره ۱ ارائه شده است.

شکل ۱. مدل توسعه ورزش مدارس (ضرایب رگرسیونی استاندارد شده)

ضرایب مسیر بین مؤلفه‌های مختلف مدل توسعه ورزش مدارس در جدول شماره ۶ ارائه شده است. همه شاخصها و بارهای عاملی در سطح مطلوبی قرار دارند، زیرا همه مقادیر t بالاتر از $1/96$ مثبت یا منفی قرار دارند.

جدول ۶. بررسی شاخصهای مدل توسعه ورزش مدارس

مقدار t	بار عاملی	کشیدگی	کجی	مسیر	
-	۰/۴۳۴	-۰/۱۱۶	-۰/۰۰۲	زمینه‌های فردی	← مشارکت دانش آموزان در فعالیت بدنی
۹/۹۴۸	۰/۶۸۵	-۰/۲۱۰	۰/۲۴۲	زمینه‌های اجتماعی	← مشارکت دانش آموزان در فعالیت بدنی
۸/۲۱۱	۰/۷۳۱	-۰/۳۵۷	۰/۲۶۷	زمینه‌های اقتصادی	← مشارکت دانش آموزان در فعالیت بدنی
۸/۵۸۹	۰/۸۴۱	-۰/۳۸۱	۰/۳۱۹	زمینه‌های زیرساختی	← مشارکت دانش آموزان در فعالیت بدنی
۸/۶۵۴	۰/۸۶۵	-۰/۱۰۷	۰/۶۲۸	ارتباطات رسانه‌ای	← مشارکت دانش آموزان در فعالیت بدنی

جدول ۶. (ادامه)

مقدار t	بارعاملی	کشیدگی	کجی	مسیر	
۸/۵۷۶	۰/۸۳۷	-۰/۱۲۳	۰/۴۵۲	ارتباطات سازمانی	← مشارکت دانش آموزان در فعالیت بدنی
۸/۸۸۰	۰/۷۱۰	۰/۲۴۶	۰/۱۶۴	آموزش (نحوه انتقال آموزه‌ها)	← مشارکت دانش آموزان در فعالیت بدنی
۶/۲۸۲	۰/۴۲۴	۰/۲۷۵	-۰/۰۸۲	ارزیابی	← مشارکت دانش آموزان در فعالیت بدنی
-	۰/۷۸۰	-۰/۹۶۳	-۰/۰۰۱	تعامل با سازمانهای غیرورزشی	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۲۷/۹۴	۰/۸۲۵	-۰/۸۷۵	-۰/۰۶۳	تعامل با سازمانهای ورزشی	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۲۶/۴۴۲	۰/۸۲۹	-۰/۲۱۴	-۰/۰۰۱	حامی مالی	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۱۸/۹۴۹	۰/۸۵۱	-۰/۶۸۴	-۰/۰۱۸	نیروی انسانی	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۱۸/۹۱۵	۰/۸۵۱	-۰/۱۴۸	-۰/۱۱۰	تجهیزات ورزشی	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۱۹/۳۰۳	۰/۸۶۳	-۰/۲۳۵	-۰/۰۵۴	اماکن ورزشی	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۱۸/۱۱۸	۰/۸۲۴	-۰/۵۷۴	-۰/۳۱۳	مدیریتی	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۱۹/۸۷۰	۰/۸۸۲	-۰/۷۸۰	-۰/۰۵۱	طرح درس	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۱۸/۱۴۵	۰/۸۲۴	-۰/۵۰۹	-۰/۲۳۳	ارزیابی	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۱۹/۴۴۰	۰/۸۶۸	-۰/۸۴۵	-۰/۱۱۶	خانواده	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۱۵/۰۹۰	۰/۷۱۲	-۰/۵۱۸	-۰/۲۹۶	رویداد ورزشی	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۱۵/۶۸۱	۰/۷۳۴	-۰/۶۵۴	-۰/۱۱۴	زنگ ورزش	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۱۷/۱۵۷	۰/۷۸۹	-۰/۷۱۵	-۰/۲۲۲	فوق برنامه	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۱۸/۲۴۸	۰/۸۲۸	-۰/۷۴۹	-۰/۱۶۰	رسانه	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۱۸/۵۷۷	۰/۸۳۹	-۰/۸۵۶	-۰/۳۰۲	سواد معلم و مدیر	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۱۷/۲۹۴	۰/۷۹۴	-۰/۷۷۳	-۰/۲۴۷	سواد دانش آموز و والدین	← راهکارهای توسعه ورزش مدارس
-	۰/۸۸۶	-۰/۳۴۶	-۰/۲۳۵	روانی	← پیامدهای درس تربیت بدنی
۲۶/۰۶۱	۰/۸۹۷	-۰/۴۱۰	-۰/۱۱۶	اجتماعی	← پیامدهای درس تربیت بدنی
۲۷/۳۳۴	۰/۹۱۷	-۰/۵۱۰	-۰/۱۱۳	جسمانی و مهارتی	← پیامدهای درس تربیت بدنی
۲۵/۰۰۷	۰/۸۸۱	-۰/۲۱۳	-۰/۲۲۷	تربیتی و اخلاقی	← پیامدهای درس تربیت بدنی
۲۰/۱۳۳	۰/۷۹۰	-۰/۳۰۹	-۰/۰۴۵	آموزشی	← پیامدهای درس تربیت بدنی

نتایج جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که مدل توسعه ورزش مدارس مناسب است و همه اعداد و پارامترهای مدل از مقادیر تی و بار عاملی قابل قبولی برخوردارند و در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ معنادار است. در مجموع با توجه به نتایج می‌توان گفت که مدل توسعه ورزش مدارس بر اساس شاخصها و عاملهای شناسایی شده مدل قابل قبولی است.

مقدار t	بار عاملی	مسیر	توسعه ورزش مدارس
-	۰/۵۵۵	←	عوامل مؤثر در مشارکت فعالیت بدنی
۵/۸۴۴	۰/۸۲۷	←	راهکارهای توسعه ورزش مدارس
۶/۱۴۰	۰/۷۳۵	←	پیامدهای توسعه ورزش مدارس

بر اساس نتایج جدول ۸، مقادیر شاخص نیکویی برازش (GFI) و شاخص برازش تطبیقی (CFI)، بیشتر از ۰/۹ بود که نشان‌دهنده برازش مطلوب مدل توسعه ورزش مدارس است. همچنین سایر شاخص برازش (IFI، NFI، AGFI) از مقادیر قابل قبولی برخوردارند. در نهایت بر اساس مقادیر ریشه میانگین مجذور باقیمانده (RMR=۰/۰۴۶) و ریشه دوم میانگین خطای برآورد (RMSEA=۰/۰۷۳) می‌توان گفت که مدل از برازش کافی برخوردار است.

تفسیر	مقادیر شاخصها	مقدار مطلوب	شاخصهای برازش
-	۱۱۰۰/۱۶۵	-	کای اسکوتر (کای دو)
-	۳۵۸	-	درجه آزادی
مطلوب	۳/۰۷۳	کمتر از ۵	نسبت کای اسکوتر به درجه آزادی (χ^2/df)
مطلوب	۰/۹۰۶	بیشتر از ۰/۹	شاخص نیکویی برازش (GFI)
مطلوب	۰/۸۵۶	بیشتر از ۰/۸	شاخص نیکویی برازش تعدیل شده (AGFI)
مطلوب	۰/۰۷۳	کمتر از ۰/۱	ریشه دوم میانگین خطای برآورد (RMSEA)
مطلوب	۰/۰۴۶	کمتر از ۰/۰۵	ریشه دوم میانگین مجذورات باقیمانده (RMR)
مطلوب	۰/۹۳۴	بیشتر از ۰/۹	شاخص برازش تطبیقی (CFI)
مطلوب	۰/۹۰۵	بیشتر از ۰/۹	شاخص برازش هنجار شده (NFI)
مطلوب	۰/۹۳۴	بیشتر از ۰/۹	شاخص برازش افزایشی (IFI)

■ بحث و نتیجه گیری ■

ورزش در مدارس یکی از اصلی ترین و مهم ترین بخشهای فعالیتهای دانش آموزی است. از همین رو توسعه همه جانبه آن از اهمیت ویژه برخوردار است. برای تحقق بخشیدن به چنین امری ابتدا باید عوامل مؤثر بر توسعه ورزش در مدارس شناسایی شوند. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که زمینه های فردی، اجتماعی، اقتصادی، زیرساختی، ارتباطات رسانه ای، ارتباطات سازمانی، آموزش (نحوه انتقال آموزه ها) و ارزیابی از عوامل مؤثر بر توسعه ورزش مدارس اند. در تبیین این عوامل باید بیان کرد که عوامل فردی شامل علاقه و استعداد دانش آموزان به ورزش، سلامت و توان بخشی بدنی آنان و نیز شناخت و شایستگی معلمان تربیت بدنی و دستیاران ورزشی مدارس است. ضمن آنکه عوامل اجتماعی شامل فرهنگ محیطی و اجتماعی مدرسه، پشتیبانی و تشویق خانواده به فعالیتهای ورزشی و همچنین تأثیرات فرهنگی ورزش در جامعه است. اگر در مدرسه ورزش کردن یک امر فرهنگی مطلوب تلقی شود، احتمال گرایش دانش آموزان به ورزش افزایش می یابد. چنین اموری در تحقیقات کریستنسن و سورنسن^۱ (۲۰۰۹) و سارمینتو^۲ و همکاران (۲۰۱۷) مورد تأکید قرار گرفته است. علاوه بر این، صفاری و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود پیرامون ترویج ورزش و فعالیت بدنی در مدارس ابتدایی با رویکرد بازاریابی اجتماعی به این نتیجه رسیدند که ترویج فعالیتهای بدنی رابطه معنادار با آموزش و فرهنگ سازی دارد. به نظر می رسد تبادلات فرهنگی و فرهنگ سازی نقشی مهم در توسعه ورزش در مدارس دارند و این در حالی است که این امر کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در این راستا، توجه به سیاستگذاری منطبق با فرهنگ جامعه و همچنین استفاده از نیروهای کارآمد، برقراری ارتباطات اجتماعی گسترده با خانواده دانش آموزان و افزایش قابلیت دسترسی آنان به امکانات و مجموعه های ورزشی آموزش و پرورش از مهم ترین نکاتی است که لازم است برای بهبود علاقه دانش آموزان به ورزش و فعالیتهای بدنی مورد توجه قرار گیرد.

افزون بر عوامل فردی و اجتماعی برای توسعه ورزش مدارس، عوامل اقتصادی نیز از اهمیت بسیار برخوردار است. عوامل اقتصادی شامل بودجه و منابع مدرسه برای ورزش، قابلیت دسترسی دانش آموزان به تجهیزات و وسایل ورزشی، هزینه های دوره های آموزشی و نیز همکاری با حامیان مالی است که در اکثر پژوهشهای انجام شده در زمینه ورزش مدارس به این امر اشاره شده است. ساندرسون و براون^۳ (۲۰۲۰) نیز بر اهمیت مسائل اقتصادی در توسعه ورزش جوانان تأکید کرده اند. آنها خاطر نشان کرده اند که عوامل اقتصادی در توسعه ورزش از این جهت حائز اهمیت است که عوامل زیرساختی مدارس را نیز تحت تأثیر قرار می دهد. همان گونه که نتایج این پژوهش نیز نشان داد، عوامل زیرساختی شامل فضاهای ورزشی، تجهیزات و وسایل ورزشی، تأسیسات ورزشی، شرایط ایمنی ورزشی و تعداد ورزشکاران در مدرسه است که نقشی مهم در توسعه و ترویج ورزش در مدارس دارند. اهمیت زیرساختها در توسعه ورزش مدارس

1. Christensen & Sørensen
2. Sarmiento
3. Sanderson & Brown

از این جهت قابل توجه است که در مدل بخش کمی زیرساختها دارای بار عاملی بالایی (۰/۸۴) هستند و نقشی تعیین کننده در توسعه ورزش مدارس دارند. علاوه بر عوامل مطرح شده، نتایج این پژوهش نشان داد که ارتباطات و رسانه‌ها نیز از عوامل مؤثر در توسعه ورزش مدارس اند، زیرا بار عاملی ۰/۸۶ نشان دهنده قدرت تعیین کنندگی عوامل ارتباطی در توسعه ورزش مدارس است. عوامل ارتباطی شامل فرصتهای ارتباطی و اطلاع رسانی به خانواده‌ها، رسانه‌ها، جوامع ورزشی و سایر مدارس و همچنین هماهنگی با نهادهای ذی ربط است. این امر در پژوهشهای کامیره^۱ (۲۰۱۴) مورد اشاره قرار گرفته است. وی معتقد است که هر قدر ارتباطات در مدارس و مؤسسات آموزشی بیشتر باشد، احتمال شکل گیری پیوندهای اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی بیشتر خواهد بود و ورزش مدارس در دبیرستانها بیشتر توسعه خواهد یافت. شناخت عوامل مؤثر بر توسعه ورزش به ما کمک می‌کند تا راهکارهای توسعه ورزش در مدارس را به خوبی به کار بگیریم.

از دیگر یافته‌های پژوهش حاضر، شناسایی راهکارهای توسعه ورزش مدارس بود. در این پژوهش کارشناسان و متخصصان حوزه ورزش مدارس بر این باورند که راهکارهای توسعه ورزش مدارس ایران شامل تعامل با سازمانهای ورزشی و غیر ورزشی، گرفتن حامیان مالی، به کارگیری نیروهای انسانی، روزآمد کردن تجهیزات و امکانات ورزشی، داشتن طرح درس و ارزیابیهای مستمر، برگزاری رویدادهای ورزشی و فوق برنامه و ارتقای سواد بدنی دانش آموزان و خانواده‌هایشان است. این راهکارها در پژوهشهای سالمون و گارن^۲ (۲۰۱۴)، میرزایی کالار و همکاران (۱۳۹۹) و چال اشتری و همکاران (۱۳۹۴) به صورت ضمنی مورد اشاره قرار گرفته است. در تبیین راهکارها باید خاطر نشان کرد که نقش خانواده و سواد بدنی دانش آموزان و همچنین مدیریت ورزش مدارس از جایگاهی بالاتر برخوردار است. گواه این ادعا بارهای عاملی بالای این مؤلفه‌ها در مدل کمی است. همان گونه که انیس^۳ و همکاران (۱۹۹۹) بیان کرده‌اند، اگر خانواده‌ها نقشی مؤثر در محتوای برنامه‌های ورزشی مدارس داشته باشند، به احتمال زیاد میزان مشارکت در دانش آموزان مدارس افزایش خواهد یافت. در واقع، برای توسعه ورزش مدارس، دانش آموزان باید آموزشهای ورزشی مناسب را برای ارتقای سواد بدنی دریافت کنند. این امر در پژوهشهای هیستی و والهد^۴ (۲۰۱۵) مورد تأکید قرار گرفته است. برای این منظور، مدارس باید برنامه‌های ورزشی مناسب برای دانش آموزان خود طراحی کنند و مربیان ورزشی ماهر را برای ارتقای سواد بدنی دانش آموزان استخدام کنند. افزون بر این، مدارس باید فرصتهای ورزشی مناسبی برای دانش آموزان خود فراهم کنند. این فرصتها می‌توانند شامل کلاسهای ورزشی درون درسی، فرصتهای ورزشی پس از ساعت تحصیلی، مسابقات ورزشی به همراه خانواده‌ها و... باشند. همگی این امور باید در راستای مدیریت صحیح

1. Camiré
2. Solmon & Garn
3. Ennis
4. Hastie & Wallhead

ورزش مدارس باشند، زیرا مدیریت صحیح می‌تواند هماهنگ‌کننده همه عناصر موجود در توسعه ورزش در مدارس باشد (ویلر^۱، ۲۰۱۲). شاید آسان‌ترین راهکار برای توسعه ورزش مدارس تشویق دانش‌آموزان به فعالیت بدنی و آموزش آنها در زمینه پیامدهای مشارکت ورزشی آنان باشد، مثلاً تشویق به شرکت در مسابقات ورزشی، پیگیری منظم وضعیت فعالیت بدنی دانش‌آموزان، تشویق به انجام ورزش در مدرسه و بین نهادهای آموزشی.

در مورد پیامدهای توسعه ورزش مدارس نتایج این پژوهش نشان داد که می‌توان پیامدها را در پنج گروه روانی، اجتماعی، جسمانی و مهارتی، تربیتی و اخلاقی و آموزشی طبقه‌بندی کرد. بسیاری از پژوهشها بر پیامدهای روانی و جسمانی مشارکت ورزشی دانش‌آموزان اشاره کرده‌اند (علوی و همکاران، ۱۳۹۶؛ اسمعیلی، ۱۳۸۹؛ لین^۲ و هیستی، ۲۰۱۶؛ کلاین و وگت^۳، ۲۰۱۹؛ میرزایی‌کالار و همکاران، ۱۳۹۹؛ فنبری و همکاران، ۱۳۹۸). با این حال، نتایج این پژوهش نشان داد که پیامدهای اجتماعی توسعه ورزش در مدارس از اهمیت و جایگاهی بالا برخوردارند و در بخش کمی، در کنار مهارت‌های جسمانی بارهای عاملی بالایی را به خود اختصاص داده‌اند. در تبیین پیامد اجتماعی توسعه ورزش در مدارس باید خاطرنشان کرد که ارتقای ورزش در مدارس سبب تقویت انضباط و همکاری می‌شود. همچنین ورزش سبب ایجاد شیوه زندگی سالم، تعامل با دیگران، کار تیمی، مدیریت وقت و توانایی حل مسئله (دالن و سیپل^۴، ۲۰۲۱)، کاهش خسونت و پرخاشگری و کاهش تنشها و افزایش هم‌افزایی می‌شود. در مجموع، توسعه ورزش در مدارس سبب ایجاد تغییرات مثبت در زندگی اجتماعی دانش‌آموزان و سبب بهبود سلامت جسمی، روحی و روانی و ایجاد حس همکاری و انضباط و نظم در کارها می‌شود. شایان ذکر است که با وجود آنکه ورزش در همه دوران زندگی انسان دارای اهمیت است، اما چون پایه تربیت جسمی و روحی در سالهای نوجوانی گذاشته می‌شود، باید برای ورزش در این دوران اهمیت بیشتری قائل شد. انتقال و کاربرد آموخته‌های ورزشها و انعکاس این رفتارهای آموخته شده، سبب شکل‌گیری رفتار در این سنین می‌شود و می‌تواند نوجوان را برای حل مسائل اجتماعی، تصمیم‌گیریهایی منطقی و قضاوت اخلاقی آماده کند. این تجارب قابل انتقال به زندگی هستند. ورزش علاوه بر تأثیر مثبت بر سلامت جسمانی، در ارتقای سلامت روانی نیز مؤثر واقع می‌شود. همچنین زمینه را برای بروز بهتر استعدادها فراهم می‌کند و به‌وسیله آن شاخصهای اعتمادبه‌نفس، عزت‌نفس، جامعه‌پذیری و سازگاری اجتماعی بهبود می‌یابد. ضمن آنکه دانش‌آموزان از طریق درس تربیت بدنی قادر به شناخت بدن خود، عملکردش، پتانسیلها و محدودیتها و درک اهمیت وضعیت جسمانی مطلوب می‌شوند. این درس ظرفیت مناسب برای توسعه و تکامل خویشتنداری، پایبندی و مشارکت در انجام دادن وظایف محوله از

1. Wheeler
2. Layne
3. Klein & Vogt
4. Dalen & Seippel

سوی معلم، احترام به خود و دیگران، مسئولیت‌پذیری فردی و علاقه‌مندی به دیگران دارد. به‌عنوان یک نتیجه‌گیری کلی می‌توان بیان داشت که مدل توسعه ورزش مدارس با یک رویکرد نظام‌مند می‌تواند منجر به بهبود شرایط ورزش و درس تربیت‌بدنی در مدارس شود. در واقع عوامل زمینه‌ای و مداخله‌گر به‌منزله دروندادهای این مدل، می‌توانند شرایط بهبود ورزش مدارس را فراهم آورند. در کنار این عوامل، راهکارهایی مانند ارتباطاتی، زیرساختی، آموزشی، مشارکت ورزشی و ترویج نیز می‌توانند فرایندهای این مدل را تشکیل دهند. درنهایت، این فرایندها می‌توانند پیامدهایی روانی، اجتماعی، جسمانی و مهارتی، تربیتی و اخلاقی و آموزشی داشته باشند. براساس نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود که نهادهای مسئول در آموزش و پرورش با عقد قراردادهای همکاری با سازمان صداوسیما برای پخش برنامه‌های آموزشی و به منظور افزایش سواد ورزشی والدین و دانش‌آموزان، زمینه‌های مناسب را برای ارتقای ورزش در مدارس فراهم کنند. همچنین با توجه به اهمیت بعد «ارتباطات رسانه‌ای» پیشنهاد می‌شود که در محیط مدرسه از تابلوها و پوستره‌های مربوط به چگونگی انجام دادن فعالیت‌های ورزشی و فواید آن نصب شود و معلمان تربیت‌بدنی نیز در طرح درس خود بر بعد جسمانی و اجتماعی ورزش، تأکید ویژه داشته باشند. درنهایت، پیشنهاد می‌شود که آموزش و پرورش یک سیستم ارزیابی دوره‌ای و دائمی برای سنجش صلاحیت معلمان تربیت‌بدنی داشته باشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- اسمعیلی، محمدرضا. (۱۳۸۹). مطالعه تطبیقی برنامه درسی تربیت بدنی دوره ابتدایی، راهنمایی و متوسطه ایران و کشورهای منتخب جهان و ارائه الگوی مناسب برای تدوین راهنمای برنامه درسی تربیت بدنی. تهران: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
- بردبار، غلامرضا. (۱۳۹۴). عوامل مؤثر در استعدادیابی ورزش دانش‌آموزی اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده تربیت‌بدنی و علوم ورزشی دانشگاه پیام نور، مرکز شهر ری.
- چال اشتری، شهرام؛ صفانیا، علی‌محمد و سوری، پروانه. (۱۳۹۴). بررسی وضع موجود فعالیت‌های ورزشی استان البرز و شناسایی موانع توسعه. نهمین همایش بین‌المللی تربیت‌بدنی و ورزشی، تهران، مؤسسه آموزش عالی سناباد.
- دادگر، حمید. (۱۳۹۹). طراحی الگوی توسعه ورزش مدارس شبانه روزی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده تربیت‌بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تهران.
- دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش. (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، (سند مشهود مقدس). تهران: وزارت آموزش و پرورش با همکاری شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- _____ . (۱۳۹۱). برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، مصوبه اسفند ۱۳۹۱. تهران: شورای عالی آموزش و پرورش با همکاری سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
- سفاری، زهرا؛ معماری، ژاله و سعادت، مهسا. (۱۳۹۷). مطالعه برنامه ترویج ورزش و فعالیت بدنی در مدارس ابتدایی با رویکرد بازاریابی اجتماعی. پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزشی، ۶ (۳)، ۹۷-۱۱۱.
- علوی، سلمان؛ احمدی، محمدامین و زر، عبدالصالح. (۱۳۹۶). بررسی اثربخشی ورزش بر میزان فرسودگی شغلی، سلامت عمومی و امید به زندگی کارمندان دانشگاه علوم پزشکی جهرم. سلامت اجتماعی، ۴ (۳)، ۲۶۱-۲۶۹.
- قنبری فیروزآبادی، علیرضا؛ امانی، امین؛ ریحانی، محمد و سردرویان، مهتا. (۱۳۹۹). طراحی الگوی راهبردی توسعه ورزش دانش‌آموزی. پژوهش در ورزش تربیتی، ۸ (۲۰)، ۱۷۹-۲۰۴.
- قنبری، هادی؛ شتاب‌بوشهری، ناهید؛ شفیق‌نیا، پروانه و مهرعلیزاده، بداله. (۱۳۹۸). طراحی مدل عوامل مؤثر بر گرایش دانش‌آموزان دبستانی به ورزش: یک پژوهش آمیخته. نشریه مطالعات آموزش و یادگیری، ۱۱ (۱)، ۲۳۹-۲۵۷.
- مطلبی‌جری، اسفندیار. (۱۳۹۷). ارتباط ساختار سازمانی تربیت‌بدنی وزارت آموزش و پرورش با توسعه ورزش دانش‌آموزی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه پیام نور شهر ری.
- میرزایی کالار، اکبر. (۱۳۹۷). طراحی چارچوب مفهومی توسعه ورزش دانش‌آموزی. رساله دکتری. دانشکده تربیت‌بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه گیلان.
- میرزایی کالار، اکبر؛ همتی‌نژاد، مهرعلی و رمضانی‌نژاد، رحیم. (۱۳۹۹). طراحی مدل توسعه ورزش دانش‌آموزی ایران. پژوهش در ورزش تربیتی، ۸ (۱۸)، ۴۱-۶۲.
- هاگ، هریت. (۲۰۰۸). آینده ورزش مدارس (تربیت‌بدنی) در دنیای امروز: مفاهیم علمی برای نوآوری‌های عملی، ترجمه محسن حلاجی (۱۳۹۷). قزوین: دانشگاه آزاد اسلامی.

Aluko, K., & Adodo, S. M. (2011). A conceptual analysis of school sports development in Nigeria. *African Research Review*, 5(5), 394-403.

Bailey, R. (2006). Physical education and sport in schools: A review of benefits and outcomes. *Journal of School Health*, 76(8), 397-401.

Bloyce, D., & Smith, A. (2010). Youth sports development: Physical education, school sport and community club links. *Sport policy and development: An introduction* (pp. 56-78). London: Routledge.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

- Breuer, C., Hallmann, K., Wicker, P., & Feiler, S. (2010). Socio-economic patterns of sport demand and ageing. *European Review of Ageing and Physical Activity*, 7(1), 60-71.
- Camiré, M. (2014). Youth development in North American high school sport: Review and recommendations. *Quest*, 66(4), 495-511.
- Christensen, M. K., & Sørensen, J. K. (2009). Sport or school? Dreams and dilemmas for talented young Danish football players. *European Physical Education Review*, 15(1), 115-133.
- Dalen, H. B., & Seippel, Ø. (2021). Friends in sports: Social networks in leisure, school and social media. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(12), 6197.
- Davies, S., Coxe, K., Harvey, H. H., Singichetti, B., Guo, J., & Yang, J. (2018). Qualitative evaluation of high school implementation strategies for youth sports concussion laws. *Journal of Athletic Training*, 53(9), 873-879.
- Ennis, C. D., Solmon, M. A., Satina, B., Loftus, S. J., Mensch, J., & McCauley, M. T. (1999). Creating a sense of family in urban schools using the «Sport for Peace» curriculum. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 70(3), 273-285.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 105-117). Sage Publications, Inc.
- Hastie, P. A., & Wallhead, T. L. (2015). Operationalizing physical literacy through sport education. *Journal of Sport and Health Science*, 4(2), 132-138.
- Klein, D., & Vogt, T. (2019). A salutogenic approach to physical education in schools. *Advances in Physical Education*, 9(3), 188-196.
- Komova, E., Litvinov, S., & Skotnikova, A. (2015). Sport education at Russian high schools (from 18th to 21st century). *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*, 3(2), 55-63.
- Langbein, L., & Bess, R. (2002). Sports in school: Source of amity or antipathy?. *Social Science Quarterly*, 83(2), 436-454.
- Layne, T. E., & Hastie, P. A. (2016). Analysis of teaching physical education to second-grade students using sport education. *Education 3-13*, 44(2), 226-240.
- MacIntosh, E., Arellano, A., & Forneris, T. (2016). Exploring the community and external-agency partnership in sport-for-development programming. *European Sport Management Quarterly*, 16(1), 38-57.
- Mackintosh, C., & Liddle, J. (2015). Emerging school sport development policy, practice and governance in England: Big society, autonomy and decentralisation. *Education 3-13*, 43(6), 603-620.
- Pot, N. J., Schenk, N., & van Hilvoorde, I. M. (2014). School sports and identity formation: Socialisation or selection? *European Journal of Sport Science*, 14(5), 484-491.
- Sanderson, J., & Brown, K. (2020). COVID-19 and youth sports: Psychological, developmental, and economic impacts. *International Journal of Sport Communication*, 13(3), 313-323.
- Sarmiento, K., Donnell, Z., & Hoffman, R. (2017). A scoping review to address the culture of concussion in youth and high school sports. *Journal of School Health*, 87(10), 790-804.
- Sherry, E., Schulenkorf, N., & Chalip, L. (2015). Managing sport for social change: The state of play. *Sport Management Review*, 18(1), 1-5.
- Solmon, M. A., & Garn, A. C. (2014). Effective teaching in physical education: Using transportation metaphors to assess our status and drive our future. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 85(1), 20-26.
- Stemler, S. E. (2001). An overview of content analysis. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 7, Article 17.
- Way, R., Repp, C., & Brennan, T. (2010). *Sport schools in Canada: The future is here*. Victoria, BC: Canadian Sport Centre, Pacific. Retrieved from <http://canadiansportforlife.ca/sites/default/files/resources/Sport%20Schools%20in%20Canada.pdf>
- Wheeler, S. (2012). The significance of family culture for sports participation. *International Review for the Sociology of Sport*, 47(2), 235-252.

A Mixed Approach to the Development of a Model for Schools' Sport Programs*

S. Ansaari¹ © S. Nazari, Ph.D.² © A. Mahmoodi, Ph.D.³

Abstract

To develop a model for the expansion of schools' sport programs, the views of a group of 17 experts on the subject were sought through extensive and semi-structured interviews. The analyses of these data lead to the identification of three main themes: factors affecting schools' sport programs, strategies for the expansion of such programs, and the consequences of such expansions. In the light of the discovered themes, a questionnaire with an adequate validity and reliability, was constructed and then given to a group of 387 experts and physical education teachers in Tehran. The data collected through the questionnaire were used to construct a structural model wherein all the components were of adequate goodness of fit. It can be concluded that the expansion of sport programs in schools requires a multilateral and systemic look in order to utilize the appropriate strategies for the expansion of sports programs, given the expected outcomes.

Keywords: sports expansion, physical education, school sports

Date Received: Dec. 7, 2021

Date Accepted: June 10, 2022

*This article is derived from the first author's Master's thesis.

1. M.A. in Sports Management, University of Eyvanekey, Semnan, Iran.

E-mail: samanansari13981390@gmail.com

2. **Corresponding Author:** Assistant Professor of Physical Education, Farhangian University, Tehran, Iran.

E-mail: Shahram.nazari@cfu.ac.ir

3. Assistant Professor of Sports Management, Faculty of Physical Education and Sports Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

E-mail: Ah.mahmoudi@ut.ac.ir